

En coulisses

Textes de la séance 4 : La guerre passe en Afrique Tite-Live, Histoire romaine

Portrait de P. Cornelius Scipion (livre XXVI)

Au fil des ans, le vent tourne : l'armée d'Annibal est usée et vieillissante ; et un nouvel ennemi redoutable se dresse devant le chef punique, le jeune P. Cornelius Scipion, nommé à la tête des armées romaines d'Espagne en -211.

19 [3] Fuit Scipio non ueris tantum uirtutibus mirabilis, sed arte quoque quadam ab **iuuenta** in **ostentationem** earum compositus, [4] pleraque apud multitudinem aut per nocturnas uisa **species** aut uelut **diuinitus** mente monita agens, siue et ipse capti quadam superstitione animi, siue ut imperia consiliaque uelut sorte oraculi missa sine **cunctatione exsequerentur**. [5] Ad hoc iam inde ab initio praeparans animos, ex quo **togam uirilem** sumpsit nullo die prius ullam publicam priuatamque rem egit quam in Capitolium iret ingressusque aedem **consideret** et plerumque solus in secreto ibi tempus **tereret**. [6] Hic mos per omnem uitam seruatus seu **consulto** seu **temere uolgatae opinionioni** fidem apud quosdam fecit **stirpis** eum diuinae uirum esse, [7] **rettulit**que famam in Alexandro magno prius uolgatam, et uanitate et fabula parem, ”**anguis** immanis **concubitu** conceptum, et in cubiculo matris eius uisam persaepe prodigii eius speciem **interuentu**que hominum **euolutam** repente atque ex oculis elapsam.” [8] His miraculis nunquam ab ipso **elusa fides** est; **quin** potius aucta arte quadam nec **abnuendi** tale quicquam nec **palam** adfirmandi. [9] Multa alia eiusdem generis, alia uera, alia adsimulata, admirationis humanae in eo iuue ne excesserant **modum**; quibus **freta** tunc ciuitas aetati **haudquaquam** maturae tantam rerum molem tantumque imperium **permisit**.

Allégresse à Rome (livre XXVII)

50 [6] Tam sollicitae ac suspensae ciuitati fama incerta primo accidit duos **Narnienses** equites in castra quae in **faucibus** Umbriae opposita erant uenisse ex proelio nuntiantes **caesos** hostes. [7] Et primo magis auribus quam animis id acceptum erat, ut maius laetiusque quam quod mente capere aut satis credere possent; et ipsa **celeritas** fidem impediabat quod **biduo** ante pugnatum dicebatur. [...] [9] Tantoque **certamine** ac tumultu populi ad **fores** curiae concursus est ut adire nuntius non posset, sed traheretur a **percontantibus** uociferantibusque ut in **rostris** prius quam in senatu litterae **recitarentur**. [10] Tandem **summoti** et **coerciti** a magistratibus, **dispensari**que laetitia inter **impotentes** eius animos potuit. [11] In senatu primum, deinde in **contione** litterae recitatae sunt; et **pro** cuiusque ingenio aliis iam certum gaudium, aliis nulla ante futura **fides** erat quam legatos consulumue litteras audissent.

51 [1] Ipsos deinde adpropinquare legatos **allatum** est. Tunc enim uero omnis aetas currere **obuii**, primus quisque oculis auribusque **haurire** tantum gaudium cupientes. [2] Ad **Muluium** usque **pontem continens agmen** peruenit. [3] Legati [...] **circumfusi** omnis generis hominum **frequentia** in forum peruenerunt, cum alii ipsos, alii comites eorum quae acta essent **percontarentur**; [4] et ut quisque audierat exercitum hostium imperatoremque occisum, legiones Romanas incolumes, saluos consules esse, **extemplo** aliis **porro impertiebant** gaudium suum. [5] Cum aegre in curiam peruentum esset, multo **aegrius summoti** turba ne patribus misceretur, litterae in senatu **recitatae** sunt. Inde **traducti** in **contionem** legati. [6] **L. Ueturius** litteris recitatis, ipse **planius** omnia quae acta erant exposuit cum ingenti **adsensu**, postremo etiam clamore uniuersae contionis cum uix gaudium animis caperent. [7] **Discursum** inde ab aliis circa templa deum ut **grates agerent**, ab aliis domos ut coniugibus liberisque tam laetum nuntium impertirent. [8] Senatus quod M. Liuius et C. Claudius consules incolumi exercitu ducem hostium legionesque occidissent **supplicationem** in triduum decreuit. Eam supplicationem C. Hostilius praetor pro contione **edixit**, celebrataque a uiris feminisque est. [9] Omnia templa per totum triduum **aequalem** turbam habuere, cum matronae amplissima ueste cum liberis **perinde ac si debellatum** foret omni **solutae** metu deis immortalibus grates agerent. [10] Statum quoque ciuitatis ea uictoria mouit, ut iam inde **haud secus quam** in pace res inter se **contrahere** uendendo, emendo, **mutuum** dando argentum **creditumque soluendo** auderent.

Scipion passe en Afrique (Livre XXIX)

27 [1] **Ubi inluxit**, Scipio e **praetoria** naue silentio per **praeconem** facto [2] "Diui diuaeque" inquit "qui maria terrasque **colitis**, uos precor quaesoque uti quae in meo imperio gesta sunt, geruntur postque gerentur, ea mihi populo plebique Romanae sociis nominique Latino qui populi Romani quique meam **sectam** imperium auspiciisque terra mari **annibusque** sequuntur **bene uerruncent**, [3] eaque uos omnia bene iuuetis, bonis **auctibus auxitis**; saluos incolumesque uictis **perduellibus** uictores **spoliis** decoratos praeda onustos triumphantesque mecum domos **reduces sistatis**; inimicorum hostiumque ulciscendorum copiam **faxitis**; [4] quaeque populus Carthaginiensis in ciuitatem nostram facere **molitus** est, ea ut mihi populoque Romano in ciuitatem Carthaginiensium exempla **edendi** facultatem detis." [5] **Secundum** has preces cruda **exta caesa** uictima, uti mos est, in mare proiecit **tuba**que signum dedit proficiscendi. [...]

Scipion fait un discours

(capture d'écran du film **Scipione l'Africano** de Carmine Gallone, 1937)

28 [1] **Expositis** copiis Romani castra in proximis tumulis **metantur**. [2] Iam non in maritimos modo agros conspectu primum classis dein tumultu egredientium in terram pauor terrorque peruenerat, sed in ipsas urbes; [3] neque enim hominum modo turba mulierum puerorumque agminibus immixta omnes passim compleuerat uias, sed pecora quoque prae se **agrestes** agebant, ut relinqui subito Africam diceres. [4] Urbibus uero ipsis maiorem quam quem secum attulerant terrorem inferebant; praecipue Carthagini prope ut captae tumultus fuit.

Désespoir d'Annibal rappelé en Afrique (Livre XXX)

Finalem, à la fin de l'été -203, le Sénat de Carthage, face à la menace romaine, envoie des délégués pour ordonner à Annibal de revenir en Afrique. Cela le bouleverse.

20 [1] **Frendens** gemensque ac uix lacrimis temperans dicitur legatorum uerba audisse. [2] Postquam **edita** sunt mandata, "iam non **perplexe**" inquit "sed **palam** reuocant qui uetando supplementum et pecuniam mitti iam pridem retrahebant. [3] Vicit ergo Hannibalem non populus Romanus totiens **caesus fugatusque** sed senatus Carthaginensis **obtrectatione** atque **inuidia**; [4] neque hac **deformitate** reditus mei tam P. Scipio exsultabit atque **efferet sese** quam **Hanno** qui domum nostram quando alia re non potuit ruina Carthaginis **oppressit**."

[5] Iam hoc ipsum praesagiens animo praeparauerat ante naues. Itaque inutili militum turba **praesidii specie** in oppida **Bruttii** agri quae pauca metu magis quam fide continebantur **dimissa**, quod **roboris** in exercitu erat in Africam transuexit, [6] multis Italici generis, quia in Africam secuturos **abnuentes** concesserant in **Iunonis Lacinae delubrum** inuiolatum ad eam diem, in templo ipso **foede** interfectis. [7] Raro quemquam alium patriam exsilii causa relinquentem tam maestum abisse ferunt quam Hannibalem hostium terra excedentem; respexisse saepe Italiae litora, et deos hominesque accusantem in se quoque ac suum ipsius caput **exsecratum** [8] quod non **cruentum** ab Cannensi uictoria militem Romam duxisset.